

JOSEF V EGYPTU

Převod materiálu

David Balcar

Pořadí v lekci

17

Ž 31,4-5-Tys můj skalní štít a pevná tvrz má, ve mě pro své jméno a doveď mě k cíli. Vyveď mě z té sítě, již mi nastražili, vždyť jsi záštita má.

klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- s **Josefem však byl Hospodin** (39,2) je jakoby refrénem příběhu. Požehnání Hospodinovo (viz úlohy o Abrahamovi a Jákobovi) a výzva: stať se požehnáním (Gn 12,2) se uskutečňuje právě uprostřed poměrů, které běžně za požehnané nepovažujeme - Josef se stává otrokem a pak se dokonce dostává do vězení, ale i tam je s ním Hospodin.(39,23) Z lidského hlediska je Josef bezprávný otrok, později neodsouzený vězeň, na jehož se zapomnělo.

- Josef a Putifarka - příběh není soustředěn na podrobnosti, jak odolat žádostivé ženy a jak se stát vzorem cudnosti. Josef - správce domu s Putifarkou hovoří a není nijak přirozeně plachý nebo sexuálně neschopný (později má ženu a děti). Příběh ukazuje nezávidníhodnou situaci otroka, který by se vyhovněl Putifarčině žádosti stal dvojnásobným otrokem - tentokrát loutkou v ruce Putifarky, zrádcem Putifara a přestupníkem Božího zákona, Boží vůle, aťkoli nyní nežije v zemi zaslíbené, ale cizí - v Egyptu.

- obvinění ze znásilnění - Josef jako otrok je bezprávný člověk, který nemá šanci, že ho bude někdo považovat za pravdomluvného. Proti kterému obvinění nemá Josef šanci se obhájit. Za cizoložství byl trest smrti a za pokus o znásilnění vdané ženy též. Jestliže Josef nebyl popraven a byl „jen“ zavěšen do vězení, pak zejména proto, že Putifar dříve oval ještě méně Putifarce než Josefovi. Josefovo uvržení do žaláře je vlastně vyšetřovací vazbou. Není odsouzen do žaláře na určitou dobu za určitý delikt. Tento způsob trestu zdomácněl až teprve v Evropě. Tehdejší praxe byla tělesný trest - větní utřítí ruky za krádež (v Babylonii), poprava nebo milost. Na otroka ve vyšetřovací vazbě se ovšem lehce mohlo zapomenout, pokud žalobce nevyvíjel žádnou iniciativu - a jeho vazba se pak protáhla na dobu neurčitou. Tehdy neexistoval soudní systém, který by přidělil Josefovi advokáta - obhájce. Proto Josef prosí říčníka, ať se na něj rozpomene, až bude na svobodě (40,14).

- Josef vykládá sny - Josef se vykládkému umění naučil, nebyl profesionální vykládka. Josef výklad snu považuje za dar Boží - je to tedy charisma. Podobně jako prorok je i Josef bezvýhradně odkázán na Boží vůli, která nabídne klíč k rozluštění tajemství. Proto se Josef ohraňuje: „Ne já, ale Bůh dá faraónovi uspokojivou odpověď.“ (41,16) Vypravěči záleží na tom, aby vysvitlo, že Josef není proškolený odborník, ale je závislý na Boží vůli, na obdarování významem. Příběh o Josefovi prostě není návodem, jak vykládat sny, jak zacházet se snámem atd.

- faraónovy sny - V Babylonii i v Malé Asii byly školy, které se věnovaly výkladu snů. V Egyptu na to byla dokonce celá vysoká škola se specializovanou fakultou na faraónovy sny (BS-N, sen). Sny a zejména faraónovy sny - byl to podle tehdejších představ syn Boží - byly považovány za poselství bohů. Tak jako dnes zákony a vládní nařízení stanovují minimální výši platů, výši daní atd., tak výroky i sny faraóna byly směřovatelné pro celou říši. Vůle faraóna byla zákon. Faraó mohl omilostnit či nechat popraviti, byl nejvyšší soudní instance.

- význam symbol? vid?ných ve snu byl i pro egyptské vyklada?e pom?rn? jednoduchý. Kráva byla pro Egyp? ana závažným symbolem plodnosti i sedm krav byl ustálený po?et sudi?ek - krav, které provázely každého novorozence a ur?ovaly jeho osud. Egyptští vyklada?i z?ejm? velmi dob?e v?d?li, že se ve faraónových snech jedná o p?edz?st katastrofy - ztrátu plodnosti Egypta, pouze se to báli vyslovit nahlas. Josef má prorockou odvahu ?íci nepopulární zv?st, protože mluví ve jménu Hospodinov?.

- Josef?v výklad snu u?í vyklada?e i poslucha?e pozd?jších dob, že poselství sn? lze zvrátit. Pokud se Egypt p?ichystá na sedm let hladu, pak nezahyne a p?etrvá.

- Josefova žena byla dcerou kn?ze z m?sta On.(41,50) Z tohoto m?sta vzešel impuls k reform? egyptského náboženství od polyteismu k monoteismu - od mnohobožství k jednobožství boha Slunce za faraóna Achnatona. Tato reforma ovšem byla zlikvidována po smrti tohoto faróna. Zmínka mohla být pro starov?ké poslucha?e znamením, že i v totalitním Egypt? se odehrávalo n?co sympatického.

- Josef je prodán do Egypta jako sedmnáctiletý (37,2), ve t?iceti (41,46) se stává druhým mužem hned po faraónovi. T?ináct let otroctví je vyst?ídáno ne?ekanou zm?nou. Stává se vrchním vezírem. Farao mu p?edává ?ást své moci, proto dostává faraón?v prsten a ?et?z. Podobn? je popisován ob?ad ustanovení vezíra na izraelském královském dvo?e. (Iz 22,20)

- jména syn? vyjad?ují nejen Josefovo postavení, ale jsou i vyznáním: Manases (B?h dal zapomenout), Efrajim (B?h dal plodnost), p?esto je ovšem Egypt pro Josefa zemí utrpení (41,52) Nejedná se o totální rozchod s náboženstvím otce Jákoba, spíše již nevzpomíná na k?ivdu, na trpkých t?ináct let.

úskalí textu:

- p?íb?h o Josefovi sice sv?d?í o tom, že Hospodin má sv?j plán s Josefem, ale nezjednodušte to zp?sobem, že by Josef byl typem v??ícího ?lov?ka, na n?mž se špalky mohou štípat a nic jím neot?ese, protože pevn? v ??í, že B?h s ním má dobrý plán. N?kdy dochází ke zkratu a lacinému ut?šování t?eba pomocí textu písni?ky „Co ?íní B?h, vše dobré jest“ nebo výrokem: „Pán B?h všechno zlé dovede obrátit v dobré“. Nepochybujme o tom, že B?h to dovede - ale na svém synu to prokázal zejména až jeho vzk?íšením. Neomlouvejme hned vše tragické n?jakým zjednodušením. Josefa by nešlo tímto zp?sobem ut?šit - byl otrok (tj. nesvobodný na doživotí), p?íbuzní a známí byli v nedohlednu, neexistovala žádná mezinárodní organizace monitorující bezpráví. Hospodin byl s ním, ale nedával mu žádné záruky. Josef si mohl být jistý pouze tím, že ani jako otrok, ani jako v?ze? se nemusí chovat jako záludný, zlý, zaho?klý - a?koli by k tomu mohl mít nesmírn? mnoho d?vod?.

- upozorn?te d?ti na skute?nost, že Josef nev?í proto, že by mu to n?co vynášelo, že by mu Hospodin zaru?il v život? úsp?ch nebo protekci u mocných nebo že by ze sn? rozpoznal, že jednou bude druhý muž po faraónovi. Josef se ?ídí Hospodinovou v?lí i jako otrok a i když ví, že v?rnost Hospodinov? smlouv? mu m?že p?ivodit t?žkosti. Ani ve v?zení Josef neztrácí d?stojnost, a nevy?ítá nic Hospodinu - životní ztroskotání pro n?ho není d?kazem, že B?h a jeho smlouva jsou zbyte?ná p?ít?ž.

- upozorn?te na to, že Josef rozpoznal, že i ve v?zení jsou lidé, kte?í pot?ebují pomoc. Tak to pochopili nap?. n?kte?í politit?í v?z?ové v tomto století. Josef se stává po?ehnáním pro druhé - i ve v?zení lze prokázat své lidství a neklesnout pod práh lidství.

- p?íb?h o Josefovi u?í sounáležitosti s lidmi, kte?í nev?í. I Egypt, který je skoro stereotypn? vid?n jako nep?ítel, se m?že v ur?itou chvíli stát prostorem, kde se Izrael m?že spolupodílet na vytvá?ení d?stojných podmínek pro život druhých. Josef však v žádném p?ípad? není prvním socialistou v historii civilizovaných spole?ností. Jeho p?íb?h by se nem?l stát argumentem pro požadavek, aby se n?který církevní p?edstavitel stal ?lenem vlády n?kterého dnešního státu.

Obrázek lze použít po vyprávění, aby podle něho děti našly Josefovou cestu. Nebo jej můžete použít během vyprávění – po každém úseku příběhu si děti vyhledají cestu od jedné scény ke druhé.

Do bludiště je možné doplňovat další slova, označující dobrou nebo bludnou cestu.

pomůcky:

- obrázek úrody a neúrody, obrázek z prosperujících a chudých zemí.
- Flanelograf - Z.Šorm, úloha 7.12.

motivační uvedení do příběhu:

- kdo je to otrok, služebník? Kdo dělá jako otrok, jako „barevnější“? Jak se projevuje pocit nadřazenosti? Čeho se otrok bojí? Má soukromí, domov, přátele?
- znáte nějakého člověka, který byl ve vězení a přesto si ho nyní lidé velmi vážili? Chtěli byste se dostat do vězení?

osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší a střední školní věk:

Ve vyprávění jen krátce připomenete, že se Josef dostal do Putifarova domu, byl falešně obviněn ze znásilnění Putifarovy ženy a vsazen do žaláře. Soustředíte se na Josefov pobyt ve vězení a Josefovo povýšení.

- I. Josef se dostává do Putifarova domu a získává jeho důvěru
- II. Putifarka obviní Josefa ze znásilnění, Josef uvržen do vězení
- III. Josef i ve vězení nemyslí jen na sebe, ale stará se o druhé
- IV. Pekařův a říčníkův sen - Josef opět vykládá sny
- V. Dva faraónovy sny, které mu nechce nikdo vyložit
- VI. Říčník si vzpomene na Josefa, Josef sny vyloží a navrhne faraónovy plán, jak se katastrofě vyhnout
- VII. Josef místokrálem v Egyptě

b) osnova pro starší školní věk:

- I. Josef se dostává do Putifarova domu a získává si jeho důvěru
- II. Josef odmítá několikrát návrhy Putifarky, Hospodinova smlouva pro něj platí i v Egyptě

- III. Putifarka obviní Josefa a Josef je uvězněn
- IV. Josef i ve vězení nemyslí jen na sebe, ale stará se o druhé
- V. Pekař a íšník v sen - Josef opět vykládá sny
- VI. Dva faraónovy sny, které mu nechce nikdo vyložit
- VII. íšník si vzpomene na Josefa, Josef sny vyloží a navrhne faraónovy plán, jak se katastrofě vyhnout
- VIII. Josef místokrálem v Egyptě
- IX. Josef uskuteční navržený plán
- X. Josef se ožení a má dva syny

I. JOSEF PUTÍFAROVÝM OTROKEM

Být otrokem je hrozné. Na otroky se svobodní občané dívali jako na užitečnou věc nebo jako na lepší cvičené zvíře, které zastane práci v domácnosti, na poli nebo na stavbě. Otroka jeho pán vlastní a může si s ním dělat, co chce. Když mu patří, může ho třeba i zabít. Zkuste si představit, jak vypadal běžný den otroka.

Jako otroka přivedla Josefa do Egypta karavana, která ho koupila od jeho bratra. Pak si ho na trhu koupil jakýsi Putífar, jeden z faraónových dvořanů, a zaměstnal Josefa ve svém domě. Aťkoliv byl Josef v Egyptě, Hospodin byl stále s ním. Práce se mu dařila, dělal ji pečlivě. Putífar si toho brzy všiml a povýšil ho na místo správce svého domu. Na to, že byl otrok, se Josefovi vedlo dost dobře.

II. JOSEF ODMÍTÁ BÝT MILENCEM PUTÍFAROVY ŽENY

Putífar pobýval hodně mimo svůj dům a asi měl i práci na faraónových dvořanech. Jeho žena byla doma sama a nudila se. Brzy začala pokukovat po Josefovi. Líbil se jí, protože měl krásnou postavu. A tak mu navrhla, že by mohl být jejím milencem. Ale Josef to odmítl: „Ne, to nejde, to bych ublížil tvému muži a provinil se proti Bohu. To nejde, to nechci.“ Jednou, když byli doma sami, udeřila na něj znovu: „Pojď, budeme spolu spát.“ A chytla Josefa za košili. On ale nechtěl, vytrhl se jí a utekl. Ze samé zlosti začala uražená Putífarka křičet: „Pomoc, Josef se mnou chtěl spát. Sotva jsem se ubránila. Podívejte se, ještě mi zůstal v ruce kus jeho oblečení.“ A večer to takhle vyhlíželo svému muži. Ten dal Josefa do vězení. Že v tom byl Josef nevinný? Co znamená otrok? Myslíte, že má právo se hájit, nebo dokonce právo se soudit kvůli nespravedlivému obvinění? Nemá. Nemá právo na nic.

III. JOSEF VE VĚZENÍ

A tak je Josef zase dole. Ve vězení, v nějaké studené a vlhké pevnosti. A přece i tam s ním byl Bůh. Velitel pevnosti si ho oblíbil a Josef dostal na starost ostatní vězně. Stal se správcem vězení. Nemyslí však jen na sebe, má zájem i o jiné vězně. V té době se tam dostali dva významní vězni, totiž královský pekař a íšník. Josef se s nimi přátelil.

Stalo se to jednoho rána. „Dobré jitro, vyspali jste se dobře?“ ptá se Josef. „Ne, nevyspali. Měli jsme sen, ale nerozumíme mu. Jsme z toho celí zmatení.“ „Přede mnou,“ vypráví Íšník, „stála vinná réva. Byly na ní tři výhonky a ty začaly pučet, vykvetly a dozrály z nich hrozny. V ruce jsem měl faraónovu Íši; bral jsem hrozny, vytlačoval je do Íše a podával mu ji do ruky.“ Josef na to řekl: „To znamená, že za tři dny budeš opat povýšen do funkce Íšníka. Prosím, vzpomeň si na mne, až se ti povede dobře, abych se dostal z vězení.“ Pekař se připojuje: „Mně se zdálo, že jsem měl na hlavě tři košíky chleba. V tom horním byly pokrmy pro faraóna, ale jedli je ptáci a odnášeli pryč.“ Josef pekaře zarmoutil: „To znamená, že za tři dny bude tvůj konec, faraó tě nechá popraviti.“

Za tři dny pekaře popravili. Íšníka propustili a pracoval opět u dvora. Když odcházel, Josef mu znovu opakoval: „Nezapomeň.“ A on kýval: „Ne, nezapomenu.“ Ale tam nahoře se o Josefovi nezmínil. Asi se bál. Přimlouvati se, a zvláště za někoho, kdo upadl v nemilost, to je nebezpečné. Známe to, třeba ve tvém.... Spíše si řekne: „To je dobře, že už nejsem neoblíbený. Ještě se za někoho přimlouvati, to by bylo riskantní. Hlavně že sám jsem z toho venku.“ Íšník se prostě snaží se tu neprožít dobu ze svého života vymazat.

IV. FARAÓ MÁ SNY

Jednou – po dvou letech – přináší králi snídani. „Vyspal jsi se dobře, faraóne?“ „Ne, nespál jsem dobře. Měl jsem hloupý sen a dává mi to starosti.“ Sen, to byla pro Egyptana skrytá zpráva o budoucnosti. A faraó ji nechápe. Mít informaci, že se něco stane, ale nevědět, co přesně, to je nepříjemné. To má pak řekněme strach, co to asi může znamenat. Jako když uřekne: „Stav se u mě po využití v kabinetu, musím si s tebou promluvit.“ Jako když doktor prohodí: „Hm, něco tady vidím..“, a dál už k tomu neřekne nic. Jako když nám někdo zatelefonuje a položí sluchátko. Jako když parta kluků řekne: „Počkej, zítra uvidíš.“ To se pak bojíme, jsme neklidní a nejistí. Ale jaká je to pomoc, když přijde někdo, kdo nás uklidní, kdo nám vysvětlí, o co jde.

Když se něco zdá faraónovi, to není jen tak, to se týká celé země, za kterou nese odpovědnost. Na výklad snů má faraó své lidi, početný personál. „Svolejte mi rychle všechny egyptské učence a mudrce, ať mi můj sen vyloží!“ A hned se sejdou všichni hvězdopisci a kněží, proroci, mágové a jasnovidci, kteří studovali výklady snů dlouhé roky.

A faraó vypráví: „Zdálo se mi, že stojím na břehu Nilu. Najednou z řeky vystupuje sedm vykrmených krav, tučných, krásných a pasou se. Ale za nimi vystoupilo z Nilu sedm krav vychrtlých a šeredných, velmi bídných. Někdo tak šeredného jsem v celé egyptské zemi neviděl. A ty vychrtlé krávy sežraly ty hezké a tučné. A i když je sežraly, byly pořád stejně hubené. Pak jsem se probudil. Dále jsem v jiném snu viděl, jak z jednoho stébla vyrůstá sedm plných a početných klasů. A hle, za nimi vyráží sedm klasů prázdných, hluchých, sežehých. A ty prázdné klasy pohltily ty početné.“

Všichni, co kolem naslouchali, krčí ramena a hledí do země. Že by nerozuměli? Možná ne. Ale možná radši rozumět nechtějí. Vědí, že říkat faraónovi něco nepříjemného je riskantní. Oni ti egyptští věštci možná moc dobře věděli, co ten sen znamená, ale báli se to říci. Je totiž nepopulární říkat lidem, že bude hlad, že se musí omezit, že něco hrozí. Mnohem lepší je slibovat, že bude stále lépe.

V. JOSEF VYKLÁDÁ FARAÓNOVY SNY

A tak vykládá i mládí a faraó je neklidný. Když to jeho Íšník vidí, osmlouvá se. „Víš, věděl bych o někom, kdo umí vykládat sny. Je to hebrejský mládenec, otrok, který byl se mnou ve tvém vězení.“ „Sem s ním“, velí faraón. A už brž sluha pro Josefa do vězení, a otrokyně už napouští vodu do lázně, královské kadeřnice chvátá do sousední místnosti a ve dveřích se sráží s královským krejčí, který nese několik obleků. To aby Josef vypadal, jak se sluší, aby mohl předstoupit před faraóna.

Je to vlastně legrační - nejmocnější muž světa se těší na návštěvu otroka ve výkonu trestu, navíc cizince. To už musí být král opravdu v koncích, když stojí o radu tak bezvýznamného člověka. „Doslechl jsem se, že tobě stačí sen slyšet a už jej vyložíš.“ Josef odpověděl: „Ne já, ale Bůh dá faraónovi uspokojivou odpověď.“ A pak už poslouchá, co faraó vypráví.

Když faraó domluvil, Josef mu na to povídá: „Je to jeden a tentýž sen. Sedm tučných krav, sedm plných klas - to znamená, že bude sedm úrodných let - jak v živočišné, tak v rostlinné výrobě. Bude velká hojnost. Po nich však nastane sedm let hubených, prázdných. Všechna hojnost bude tatam, protože bude jako sežehnutá a krutý hlad zemi zničí.“ Faraó byl smutný, ale ulevilo se mu. Už ví, o co jde, už mu to někdo vysvětlil. Už ví, co je řeč. Josef měl odvahu to faraónovi říct. Říct pravdu - to je velká služba a pomoc.

A ještě větší pomoc je, když někdo umí i ukázat řešení, jak se z toho dostat. Tak jako Josef, který hned také nabídl docela konkrétní program, jak se s tím nesmířit a s hladem se utkat. „Poohlédni se po zkušeném muži, který by se stal správcem egyptské země a dohlížel na sklizeň. Ať dá postavit státní sýpky a do nich se bude prvních sedm let ukládat část úrody. Ať je hlídají, a ta zásoba pak zajistí zemi potravu v době hladu.“

VI. POVÝŠENÍ JOSEFA

Tyto rady se faraónovi zamlouvaly. Byly to moudré rady. A jak tak přemýšlel, kdo by tím správcem mohl být, řekl si, že právě Josef by byl nejlepší. Je moudrý, Bůh mu přeci dává mnohé věci poznat. A tak vyhlásil, že bude Josef nejmocnějším v Egyptě hned po něm, takovým předsedou vlády. Dal mu svůj prsten, oblékl ho do krásných šatů a na krk mu zavěsil zlatý řetěz - jako odznak jeho funkce.

Josef začal svůj plán, jak přerušit dobu hladu, hned také uskutečňovat. I když bylo sedm let obilí dostatek, lidé žili skromněji, nehýřili v nadbytku, nehlali bezmyšlenkovitě všechno, co bylo, ale skladovali část úrody na horší časy. V těžkých dobách pak bylo co jíst. Do Egypta pro chléb chodili i lidé z jiných zemí. To je výzva i pro nás, kteří žijeme v nadbytku, abychom s bohatstvím naší planety také hospodařili opatrně, nespotebovávali lehkomyšlně všechno, co je kolem nás, ale mysleli na doby budoucí.

VII. JAK BÝT POVÝŠEN?

Josefovo povýšení, vlastně celý obrat v jeho příběhu, začal docela nenápadně tím, že se začal zajímat o to, jak je jeho spoluvězeň. Vidí, že jsou sklíčeně, zamlklí, a ptá se jich. Od jeho zájmu o smutného člověka, od toho „Dobré ráno, jak jste se vyspali?“, se pak odvíjí celý děj, který vede k záchraně Egypta i celého tehdejšího světa včetně Jakobovy rodiny. Každý docela drobný čin lásky - třeba ten pozdrav - je krokem na cestě k záchraně světa. O tom ostatně mluví nejednou i Ježíš. O povýšení sní kde kdo. I o povýšení přede Bohem. Začátek je ovšem u zájmu o druhého člověka.

Boží přítomnost pro Josefa je nenápadná, ale úctinná. Bůh je s Josefem, i když je ve vězení, i když je správcem Putifarova domu, je s ním, i když ho bratři hodí do studny, i když je správcem celého Egypta. To mu dává sílu být poctivý a odvážný. Boží přítomnost Josefa provází, podporuje a drží. Proto může být Josef pro druhé požehnáním.

MODLITBA

Pane Bože, děkujeme, že jsi i s námi, když je nám dobře i když jsme na tom bídě. Prosíme, dávej nám odvahu říkat pravdu. Amen

podnety pro rozhovor:

- Kdo je to otrok, kdo se chová otrocky (ponížen)? Choval se tak Josef v Egyptu?
- Víte, že na Slovensku je běžný pozdrav „servus“, tj. otrok? Jak to myslí? Znáte z nějaké knížky pozdrav „váš služebníček“?
- Víte, že ex-president Havel byl 5 let ve vězení? Víte proč, a kdo ještě? - Máme dnes také takovou moc a možnosti, abychom dostali někoho do vězení pomluvou, falešným nařčením, obviněním ze znásilnění?
- Slyšeli jste o nějakém politickém vězni, který se staral o své spoluvězně? (Božena Komárková: Čemu nás naučila válka; Jan Dus – pomáhal psát spoluvězňům žádosti a stížnosti aj.) - Měl otrok nějaká práva? (má dnes člověk odsouzený do vězení nějaká práva?)
- Je kariéra projevem Boží péče o člověka? (Koho pán bůh miluje, toho také šanuje, tj. chrání) Je vysoké postavení Josefa Boží odměnou za to, že se osvědčil v domě Putifarova i ve vězení? Proč se takto lidé ptají? Na co zapomněli?
- Je úřad prezidenta, starosty či místokrále odměnou za mravné nebo politicky odpovědné jednání?
- Mají odpovědnost bohaté země za hladovějící a chudé země? Mohou jim nějak pomoci?
- Musí člověk poznamenat vězeňské prostředí vždy jen negativně? (Josefova starost o vězně)
- Jaký je rozdíl mezi Josefovou sedmiletkou, socialistickou pětiletkou, snahou o trvalý růst a rozvoj?

Odkaz na pracovní list

[17 Josef v Egyptu](#)

[17 Josef v Egyptu - st](#)

[06 Josef v Egyptu](#)

[8. prikázání – Josef](#)

Odkaz na píseň

[Píseňka o Jozefovi a bratřích jeho \(BTS53\)](#)

[Moc předivná nás tíše obestírá](#)

[Svět celý život Pánu, jenž zná tvé těžkosti](#)

[Ještě dej \(SV37\)](#)

[Kdo mě z pout mých ven vyvedl](#)

[Není lepší na tom svět? \(EZ611\)](#)

Cílová skupina

[Školní](#)

Katechetické cykly

[Pozvání na cestu Starý zákon 1](#)

Biblický odkaz (kat)

[Genesis 39–41](#)